Ikastaro berria

Amaitu dira oporraldiak. Asi dira irakasleek beren gauzak gertutzen. Laister ikusiko ditugu ume eta gaztetxoak, beren liburuak skuetan, eskolara bidean. Pozik daude gurasoak etxean pake gehiago izanen dutelako.

Izango da makiñabat gorabehera urtearen buruan. Egingo da amaikatxo ahalegin. Edukiko da utsunerik aski. Zenbat otz-bero urtea amaitzerako.

Aurtengo ikastaroa aipatu dugu. Ez dugu ikastola bakarrik buruan. Ikastetxe guziak baizik.

Ba dirudi gure Erria aaztoraturik dabillla ikastolak direla eta ez direla. Ez dezagun ahaztu gure Errian badaudela beste zenbait eskola ere.

Eta aitor dezagun behingoz ikastolak direla, beren eskasean ere erriari ondoen erantzuten dioten eskolak. Ez duela beste eskolarik Euskalerriak eta Euskal-elizak dirudi zenbait garaiz. Akatsak ikastolak bakarrik balituzke bezala mintza ohi gera.

Eta beste ikastetxe guziak jorratu on baten premian daudela iruditzen zaigu Ikastolaren maillaraiño irixteko. Zergatik ez zaie eztenkada gehiago ematen praille-monjen ikastetxeeri, maixu-maixtren eskoleri?

Baiña gatozen arira. Euskalerriaren kulturan, izkuntzan, izakeran eta giroan ezi behar ditugu gure aur eta gaztetxoak. Eta ori ikastolak bakarrik egiten duela esan dezakegu.

Ez da aski, ordea, asko bada ere.

Ez dakit nola, baiña, aurrei Erriak bizi duen egoera adierazi eta bizierazi behar zaiela uste dugu. Aurra, berak dezakean neurriraiño, zuzengabekerien aurkako burrukan zaildu behar da. Burrukalari egin behar da. Euskal eta langille arazoa bizi arazi behar zaizkio.

Egiaren, zuzenbidearen, maitasunaren, askatasunaren, senidetasunaren eta berdintasunaren gose-egarri ipiñi behar da. Adimen eztena zorroztu behar zaio zapalketa guztietaz jabetu dedin.

Erriaren eta zapaldu guzien alde lan egiten erakutsi behar zaio. Besteren eskubideak errespetatzen jakin behar du. Bakoitzak duen erantzunkizunetaz jabetuarazi behar da.

Baiña jakin behar du burruka ortan etsai gogorrak arkituko dituela ere. Jakin behar du burruka luzea dala ere.

Eta erakutsi behar zaio iñor ez salatzen.

Lan zailla. Egin beharrekoa, ordea. Nola? Ez dakigu. Irakasleek suma behar dituzte bideak.

Elkarren aurka gaizkiesaka igarotzen ditugun ordu etan, bide auek sumatzen jardungo bagiña!

USTE BAINO URRUTIAGOTIK HELDU

Oso ale irakurgarria atera-berri *du «Sciences-Avenir» aldizkariak.* «La Vie Préhistorique» deritza (Kondaira-Aurreko Biziera, alegia); eta artikuluz hornitu duten jakintsuak (Quechon, Coppens, Chavaillon, Leroi-Gourhan, eta abar) gaur egun aipa daitezkean antropologorik sonatuenetakoak dira.

Irakurleak pentsa dezakeanez, jakintza sail horretan jantziak ez direnentzat (ez garenontzat, hobe) argi-emale bikaina da banako hau. Jakintza-adar honetan ere, beste guzietan bezala, urte gutxitan «zahartzen» dira teoriak; funtsatzeko erabili ziren datoak, urte gutxitan osaturik edo gainditurik geldítzen direlako.

Oroitzen naizenez, orain dela hogei bat urte Neandertal-go Gizona zen gizakirik aspaldikoena: 100.000 urte. Eta kitto: atzerago ez genekien ezer. Noski, gizonak eta tximuek jatorri berbera ote duten galdera, aidean zegoen; baina baiezkoa «gaizki» irizten zen giro hartan; eta Darwin deabrutzat-edo jotzen zuen askok, nahiz «*L'Origine* des Espèces» liburua 1859-koa izan! Ez dugu ahaztu behar Cantu-ren Kronologia, hanartean nagusi Biblia oinarritzat harturik, sei bat mila urte zahartasun ezartzen ziola gizonari...

Hots, hogei urte honetan elkargainka etorri dira aurkierak; eta banako mamitsu horretan azaltzen denez askoz ere atzerago jarri behar da gizonaren jaiotza.

Ez hori bakarrik. Azkeneko urteetan «Australopiteko» deitzen zen *tximu-aidea, gaur «Australantropo»* bataiatu nahi dute batzuek; eta segurutzat jotzen da «Australopiteko» horren alde hasieko joera (alegia: haren «gizatasun»aren aldekoa) azkartuz joango dela ondoko urteetan. Izenaren aldaketak Gizakuntza horren lekuko izan nahi du: «-antropo» nahiago, «-piteko» baino.

Tresnen prestaera eta gorputzaren zutiera elkarrekin loturik daudela diote antropologilariek. Hots, segurutzat jotzen da gaur Pitekantropoen gizatasuna (hau modernoago izanik), «bi-aurpegi»-harriak horien ekintzaren frutu direlako. Pitekantropoa (-6600.000)tik (-100.000) *ra bizi izan zen, Neandertal-go* Gizonarekin lotura eginez.

Gizakuntzaren hasera, hortaz, askoz ere atzerago eraman behar da. Urrun gelditu da (-100.000) urtea!

Itzul gaitezen, ordea, Australantropo-arengana. Zer diote gaurko jakintsuek? Oldoway-ko ikerketa-oruetarako (-1.750.000) urte antzinatasun ematen da; eta Omo-koetarako (-3.300.000). Bi hauetako biztanle eta langilea Australantropoa da eskierki. Eta segurutzat ere jotzen *da «pebble culture»* (harri moldatuak) dagokiela. Eskuak baliatzen zituen, beraz, harriak PRESTATZEKO (ez erabiltzeko bakarrik, beren horretan); eta bi oinka ibiltzen zen. Leakey jaunak ikertu duen Australantropo-tresna kankailu arkaiko bati, zahartasun hau erantsi dio zehazki: (-2.610.000) urte.

Areago. Turkana-ko iker-oruetan (Patterson) Australantropoen aztarnak aurkitu dira; eta estrato horri (-5.000.000) urte dagozkio. Hots, gaur arte, ez da harri moldaturen arrastorik aurkitu horietan. Eta, alderantziz, Melka-Kuture-ko iker-oruetan harrizko tresnak bai, baina Australantropo-hezur aztarnarik ez. Horra hor, dirudienez, krisi-gune bat: ba dirudi Australantropoaren kondairan barrena hasia dela harriaren LANKETA ETA TRESNAGINTZA. Gizakuntzaren hastapena (-5.000.000) urtetaraino eraman behar litzake horretara.

Baina gauza bat da harri bat *tresna gisa erabiltzea; eta beste* gauza bat da harri-mokor bat ikusi, eta horretatik, laneginez, tresna berezi bat ateratzea. Hau «bigarren mailako» tresna da (moldatua eta gero erabilia).

Hots, Yves Coppens-ek azaltzen duenez, Leakey jakintsuak «Ramapiteko» deritzan paleo-gizon bat aurkitu du Kenyan (eta Indian ere bai). Ramapiteko horri (-15.000.000) urte-adina ezartzen zaio. Hots, Leakey-ek azaldu zuenez, basaltozko harri txiki bat aurkitu zuen batera; eta harri puska txiki harek, lupa bikunaren bidez aztertua, izkina bat erakutsi du luzera guzian hobendua. Leakey-ren ustez (1967-XII) *«ceci impliquait un usage»*: alegia, harria ERABILIA izan zela erakusten zuen horrek. Ramapitekoak, dirudienez, «lehenengo maila»ko tresnak erabiltzen zituen; hau da, hartu eta moldatu gabe beren horretan erabiltzen.

Gaurko gorilek eta txinpantzeek hori bera egiten dute: adarrak eta *harriak tresna gisa, LANDU* GABE, erabili. Eta hau erantzun zioten batzuek Leakey-ri kontrakarrean. Baina honen errepikak ez du bueltarik: GAURKO gorilek hori egin ahal izateak ez du adierazten inundik ere Ramapitekoa Gizakuntzaren urrats bat ez denik. Orain dela hamar edo hogei miloi urteko gorilak eta txinpantzeak «atzeratuago» zeuden. Denontzako dago eboluzioa: ez gizonaren leinuarentzako bakarrik. Ramapitekoa, beraz, harriak ERABIL zitzakean; *eta orduko abere paraleloek* (gorilen eta txinpantzeen asebek) ez zuten egiten.

Zertan gara beraz?

Gizakuntza gero eta fenomeno zahurrago dela ageri da. Australantropo gure asabari tarte hau utzi behar zaio: (-5.000.000)tik, (-700.000) ra. Pitekantropoaren aurretik, beraz.

Ramapitekoaren «tresna-mena» garbiago agertuko balitz, askoz atzerago eraman beharko lirake Gizakuntzaren mugarriak. Tartea ba da; ze «Consul» giza-tximua orain dela 30 edo 40 miloi urte bizi zen; eta honi bait dagokio gizatasuna*ren eta tximutasunaren* arteko berezgunea.

Gizakuntza fenomeno luzea da, ezin sinistuzko luzerakoa. Harri-Haroak giza-kondairaren %-99,95 da!

Ez hori bakarrik; zeharo bukatuta ez da-ta.

Egun hauetantxe aipatu da Filipinetako leinu arkaiko baten aurkikundea: gizadia ez da osoki irten, gizadi gisa, Harri-Haro luze horretatik.

Hau egiztatzeko atsegin paregabea izan zuten 1955-an Parana-ko «Xeta»-leinua aurkitu zutenak (Brasil-en). Bilatzaileak iritxi zirenean, Xeta horiek, berrehun bat, Harri-Haro betean bizi ziren. Ez zuten nekazaritza ezagutzen, eta ehizez eta bilketaz elikatzen ziren. Orain-dik ere 1962-an bilatzaileak hara itzultzean, «certains outils de pierre... étaient encore spontanément en usage». Eta urte horietan posible zen harrizko tresna «jatorriz*koak» Xeta horiek antropologoen* beren begien aurrean moldatzea!

Biologiaren aldetik gauzak begiratuz gero, honek ezin ondorio pi*suagoak dakazki. Beharbada* nabarmena hau izaki: gorputzasunaren aldetik, biologiaren aldetik, antropogenesiaren aldetik, gizadiaren Kondaira (idatzia, eman dezagun) eta Zibilizazioa (tekniken aurrerapena) EZIN BERRIAGO DIRA. Gizonak bere barruan (eta ezin sinistuzko eta neurtuzko sakonean) daraman BIOLOGIA-ZAMA eskerga da gaitza. Ramapitekoa bera orain dela 15 miloi urte harriak erabiltzen hasi baldin bazen; eta Neandertal-go Gizonak (honek bederen) *hilak lurperatzen, eta beharbada* gurtzen, baldin bazituen orain dela ehun mila urte; orduan, gure barnetik, gure nitasunaren aldetik, edo gure BIOLOGIAREN aldetik nahiago bada, Iragan luze ikaragarri baten haurride eta sorkari gara. Eta gure joerak, gure grinak, gure nahikunde izkutuak, esaten zaigun baino AISA SUSTRAITUAGOAK dira. Freud-engana jo behar da errotik

Australopitekoa gizatartu beharrez, «Australantropo» bihurtu; eta are siniskaitzago zait niri benetan gizonaren izakerak eta nahikundeak funtsean «infrastruktura» ekonomiko baten ondorio direnik. Gi*zadiaren biziera luzean* %-99,95 baldin badagozkio Harri-Haroari, ezin dut nik SINISTU («sinistu» diot, bai; fedea bait dabil hor gidari) gizon «BERRI» bat produzio-harremanen aldakuntzatik sor daitekeanik: gizon zoragarri bat, dena bertute eta desalienazio, Zaratustra-ren kuttun-gai.

Oso polliki horretara da gizona, miloika urtetan barrena; eta oso polliki aldatuko da bere horretatik (alda badadi!) Alferrik damitologia faltsuen ereitea. Zientziak ez digu horrelakorik sinisteko aukerarik uzten.

Gizona, bere horretan, anitz miloi urteren seme bait da.

Larresoro

PENTSATU EGIN BEHAR

Gizonaren doairik haundienetakoa adimena dela guztiok dakigu. Abereengandik zerbaitek bereizten bagaitu, adiemna da hori. «Animal rationalis» bezala definitu izan zen aspaldian gizona. Gaur eguneko giza-jakintzalariak adimena —gizona bera— zenbaiteraino determinatua dagoen erakutsi digute: bai soziologoek, bai filosofoek, bai sikologoek, *bai giza-jokabidea abereen* jokabidearekin gonbaraturik azarten dutenek, guztiok dasaigute askatasun osoko ta zearo adimenezko gizonik ez dagoela, romantizismoak eta razionalismoak uste zezaketen bezala. Ba dirudi jakintza aldetik eta teorian gutxienez gizona bere buruari neurria hartzen ari zaiola, bere burua tokatzen zaion tokian jartzen ari dela, arrokeriak alde batera utzirik.

Halaz ere, ez da egia txikia gizona adimendun dela, pentsatzen duen abere bat (ez hori bakarrik, bainan hori ere bai). Gizona harritu egiten da, gizonak prolemak aurkitzen ditu bere aurrean, gizonak erabakiak hartu behar ditu, eta hortarako, beste gauzen artean, pentsatu egin behar du. Gizonak bakarka pentsatu dezake edo gizartean. Gizonaren prolema asko ba*karkakoak dira, beste asko gizarte* zabalerokoak (Utzi dezagun gaurkoz lojika mailan bietan aurrena zein den erabakitzea). Garbi dagoena zera da, gizonak askotan bakarka pentsatu behar duela, erabakiak bekarrik hartu behar dituela, prolemak bakarrik konpondu. Gizonak pentsatu egin behar du.

Pentsatzea *maila askotan bereizi* diteke. Bi bakarrik hartuko ditut: konputadora batek bezala pentsatzen duena, beti besteek emandako ideiekin dabilena. Eta bestea, agian hitz polit gutxiagokin, teoria haundirik altxatu gabe, bainan pentsatzen duenean bere buruz pentsatzen duena, ez besteek emandako ideiekin, edo ez hoiekin bakarrik behintzat. Gizartean dabiltzan ideiak bere egiten saiatzen da, ausnartzen, kritiko espirituarekin hoien egia aztertzen, eta ez lorito *batek egin lezakean bezala entzun*dako hitzak eta teoriak, ulertu edo ez, birresaten.

Historiako une batzuetan krisisa larriago, nabarmenago azaltzen da beste batzu etan baino. Orduan errealitatearen mamia, munduaren mamia, gizona bera zer den ulertzea zailago da, egin atxikitzeak askotan ezinezko gauza dirudi. Egiaren bilaketan gizon banakoa, bere buruz pentsatzen duen gizona, galduta aurkitzen da, eta taldeak, gizarteak eskeintzen dion egiari, ideiari, teoriari eusten dio. Horrelako teoria batean bere buruz pentsa dezakeanak, bere egiak alegia, ematen ez dion segurtasun bat aurkitzen *du gizonak*, garaiaren ulertezinean eta larrialdian babesean aurkitzen da, eta horrela, bizitza errazago egiten zaio.

Gaur egunean teorien merkatua merkatu ugaria da. Zera esan nahi dut: bere buruaz pentsatzen ez dakienarentzat, bere egiaz beldur denarentzat ba dagoela publikoan, gi*zartean zenbait teoria salgai.* Utz dezagun teoria hauek, ideologiak, merkeak ala aberatsak diren ala ez. Bainan or daude, erosi nahi dituanarentzat; konsumoko gizarte batek —edo konsumoko gizarte izan nahi lukean batek— eskeintzen duen ideologia, eskeintzen duen mundua, eta beste muturrean mundu honen ukazioa den ideologia, edo mundu bonen ukazioaren monopolioa beretzat nahi duen ideologia. Eta tarteko guziak.

Guztiok obitu gera salgai dauden idela hauetatik bizitzen, gure pentsamendua bizitza hoietaz mantentzen. Guziori zaigu errazago horrela bizitzea. Agian, une batean *beharrezkoa* genduen hori, nahitaezkoa. Lehengoarekin hautsirik, gure buruak hutsik aurkitu ditugunean, gutako bakoitza filosofo bat ez izaki, besteak landutako pentsamenduaren *beharrean aurkitu* gera. Bainan, baita ere, agian, heldu zaigu garaia gure pentsamenduaren azterketa bat egiteko, jaso ditugun ideiak benetan gure egin ditugun, herpentsatu ditugun edo loritoak bezala berresaten ditugun galdetzeko ordua. Baita ere gizarteak, taldeak, modak eskeintzen *dibkiguten ideia ta teoriak* distantzi pixka bat hartuaz aztertzeko ordua, espiritu kritikoz, gure buruaz baliatuaz, gure buruaz pentsatuaz. Behar bada, honek segurtasunik eza ekarriko digu. *Hortarako, horrela* bizitzeko gai gerala demostratu beharko dugu. Eta hori egiten badugu, ideologiaz kutsatutako, ideologiakea usteldutako hainbat hitz, hainbat ideia berpentsatu ta berrirabazi ahal izango dugu, nola sozialismoa ta humanismoa eta beste asko, mendebaleko kulturan sustrai ta zuztar sakonak *dituztenak* eta azken urte hauetan ideologien eskuetan esanahirik gabeko hitz ustel bihurtu direnak.

Bainan ez nuke bukatu nahi jokabide honek izan ditzazken hiru arrisku —arrisku haundiak gainera— seinalatu gabe:

—Atzera begira bizitzea, hau da, mendebaleko kultura izan denari begira jarririk, kultura honek liluraturik etorkizunaren, geroaren ikusmira galtzea, aldaketa sakonen beharra ahaztea, egia, itxaropena etorkizunean, geroan, eta ez iraganean dagoela ahaztea.

—Masokismoaren arriskua, bakarkeriarena, individualkeriarena. Nor bere *buruaz pentsatzen has*tean guzia prolema bihurtzea, norbere baitan itxirik geldítzea, absurdoa, etsipena.

—Antzuturik geldítzea, hau da, borrokarako kemena galtzea, efikazia galtzea, ekintzaren mundua ahaztea eta egiak ta ideiak teoriko bakarrik ez ezik, pratiko ere *izan behar dutela*, horroka bat aurrera eramateko balio behar dutela ahaztea.

Gizona, gaur egun, bere burua ulertu beharrean aurkitzen da. Bainan gizonak bere burua ulertzeak ez ditu gizartearen prolema guztiak konpontzen. Gizartearen prolemak ulertze hutsak berriz, ez dio gizonari bere buruaren ulertze arazoa zearo konpontzen. Ez bata ez bestea ezin ahaztu genitzazke. Ideologia batek gizona banakoa ere ba dela, individuoa alegia, ahazten *badu, lehentxoago edo berandu*xeago bere zorra pagatu beharko du. Bainan, era berean, pentsamendu batek gizarte bat ba dela aldatu, zearo aldatu beharrekoa ahazten badu, eta hortarako ekintza bat beharrezkoa dela eta ekintzarako gai izan behar dela, hau guzia ahazten baldin badu, pentsamendu honenak egin du, ez dauka etorkizunik; gizartea aldatzeko metodo ta ideia batzuek saltzen dituen idologiak irabaziko du merkatua. Eta orduan, goian aitatutako arriskue*tatik irteteko gai izan ez denak* ez dauka garraxika hasteko eskubiderik, ixilik egon beharra dauka eta lehen lehenik bere buruaren kritika bat egin, besteen gezurra eta okerra azaltzen hasi baino lehenago.

Joseba Arregi

Zeruko ARGIA

Zuzenadarie:

MIREN JONE AZURZA ARISTEGIETA

Nafarroa-Kantauri eta Aragoiko Kaputxinoak argitaratua (Kale Nagusia, 50-1.° Burlada-Pamplona).

Donostian: Okendo, 22

Tel. 42.66.66

ARPIDE SARIA:

Barruan	250 pezeta
Korreo batasunetako errietan	300 pezeta
Atzerrietako beste errietan	320 pezeta
Aidez	Aurrez galdetu
Salmetan (ale bakoitza)	6 pezeta